

Warszawa, 15 września 2023 r.

Prof. dr hab. Joanna Tyrowicz
Uniwersytet Warszawski

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr. Inż. Sabiny Szymczak

pt. International production fragmentation and its impact on labor market outcomes

Rozprawa doktorska mgr Sabiny Szymczak ma charakter empiryczny i dotyczy związków pomiędzy globalnymi łańcuchami wartości i zatrudnieniem oraz płacami. Pani mgr Szymczak przedstawiła cykl sześciu opublikowanych artykułów, poprzedzony nakreśleniem roli tych publikacji w literaturze przedmiotu, wraz z systematycznym przeglądem literatury. Ponieważ wszystkie artykuły w cyklu są opublikowane, co oznacza, że praca recenzencka jest całkowicie zakończona. W związku z tym, jedynym co pozostaje do oceny w przewodzie doktorskim, to jaki wkład Pani mgr Sabina Szymczak zaproponowała do nauk ekonomicznych. Nie mam najmniejszych wątpliwości, że recenzowana rozprawa spełnia wymogi stawiane dysertacjom doktorskim sformułowane w artykule 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym. W związku z powyższym wnioskuję o dopuszczenie do publicznej obrony rozprawy p. mgr Sabiny Szymczak pt. „International production fragmentation and its impact on labor market outcomes”.

Sześć artykułów przedstawionych do oceny różni się tak czasopismami, w których tekst opublikowano (krajowe vs zagraniczne vs zagraniczne „tier 1”), jak i planowanym wkładem naukowym. Niektóre z tekstów mają charakter uzupełnienia istniejącej literatury o kontekst lokalny (np. kraje Europy Środkowej i Wschodniej), a dla części z nich punktem odniesienia są luki poznawcze w literaturze światowej (np. heterogeniczne efekty fragmentacji produkcji wg poziomu rozwoju danej gospodarki). Z uwagi na fakt, że są to opublikowane badania naukowe – nie widzę wartości w przytoczeniu ich ani omówieniu każdego z tych badań osobno. Autorka robi to zresztą bardzo czytelnie we wprowadzeniu do doktoratu. W niniejszej recenzji skupię się na tym, co wydaje mi się tworzyć najwięcej przestrzeni do przyszłych badań.

WZiE Sekretariat
Wpłynęło dn. 02.10.2023
L.dz. 116/2023

Autorka dużo energii w doktoracie poleca pomiarowi fragmentacji produkcji (czy też ogólniej, intensywności globalizacji łańcuchów wartości). Pomimo tego odczuć można pewien deficyt od strony – nazwijmy to – pedagogicznej. Jestem przekonana, że Autorka oszacowała korelacje i rozkłady brzegowe poszczególnych miar na siebie, ale my, czytelnicy nie wykonaliśmy tej pracy. O ile zatem można przeczytać o potencjalnych koncepcyjnych różnicach pomiędzy tymi miarami, Autorka ewidentnie nie wykorzystuje potencjału porównania tych miar tak od strony zilustrowania też o różnicach koncepcyjnych – jak i od strony poszczególnych problemów ekonomicznych, które bada. Przykładowo, korelacja pomiędzy długością łańcuchów wartości oraz GII ma pełne prawo być heterogeniczna względem np. poziomu rozwoju technologicznego i u usługowienia poszczególnych gospodarek. Nie specjalizuję się w tej literaturze, ale nie mam przekonania, żeby tego rodzaju eksploracja empiryczna mogła zagwarantować wysokiej jakości publikację. Natomiast zilustrowanie, z czym dokładnie czytelnik ma do czynienia w tej pracy pomogłoby nam (czytelnikom) zrozumieć co dokładnie stoi po prawej stronie estymowanych równań. To pozwala także zrozumieć – przykładowo – różnice w sile korelacji pomiędzy PKB per capita a poszczególnymi miarami fragmentacji / łańcuchów wartości.

Osobnym wyzwaniem w tej literaturze jest, jak się wydaje, dostępność danych o łańcuchach wartości. Projekt GTAP tworzący dane WIOD czasy świetności ma chyba za sobą, aktualizacja tych danych jest opóźniona nie tylko z tego powodu, że macierze SAM powstają w krajach świata rzadko i z dużym opóźnieniem – ale także dlatego, że okres pandemii covid jest chyba w tej metodyce nieogarnialny w rozsądny sposób. Cierpiąc na brak bieżących danych, szczególnie w okresie pandemii potworzono inne miary (bardziej skupiające się na blokadach w łańcuchach wartości, niż na samych łańcuchach), ale te miary nie zastąpią naszej wiedzy o strukturze przepływów handlowych i ich powiązania z pozostałymi aspektami funkcjonowania gospodarek. Z jednej strony dane handlowe stają się dostępne niemal w czasie rzeczywistym – z drugiej strony wyciągnięcie z nich aspektów strukturalnych będzie prawdopodobnie coraz trudniejsze.

Sporym kłopotem jest też dla mnie lewa strona estymowanych równań. Większość specyfikacji dotyczy płac oraz zatrudnienia (szacowane są elastyczności w poziomach lub w różnicach). Kłopot w tym, że mamy naprawdę słabą porównywalność danych o płacach i zatrudnieniu. Różnią się obiekty statystyczne, których dane dotyczą (szczególnie w odniesieniu do płac kłopotliwe są sektor przedsiębiorstw vs gospodarka narodowa + wiele innych problemów wskazywanych szeroko w literaturze). Odmienne są także definicje płac podlegających pomiarowi, itp. W innych badaniach porównawczych problem ten jest rozwiązywany przez efekty stałe kraju. W badaniach takich jak Autorki, wobec deficytów danych o łańcuchach wartości, zdolność skorygowania różnic w danych za pomocą takich metod staje się ograniczona.

To co widzę coraz częściej w literaturze dotyczącej USA, to wykorzystanie danych administracyjnych o przepływach handlowych z poziomu firmy, w połączeniu z danymi administracyjnymi o zatrudnieniu w tych samych firmach. Podobne badania realizują naukowcy z Litwy (Aurelija Proskute i Povilas Lastauskas), Estonii (Merike Kuk i Jaanika Merikull, Jaan Masso) i pewnie wielu innych, których nie śledzę tak blisko. W tych badaniach miary łańcuchów wartości mogą bardziej bezpośrednio odzwierciedlać faktyczne trade-offs w ekonomicznych modelach teoretycznych.

Najmniej przekonujący dla mnie osobiście są badania dotyczące czegoś co przyjęliśmy w Polsce nazwać stosunkami przemysłowymi, czyli różnymi uwarunkowaniami relacji pomiędzy pracodawcą i pracownikiem. Choć przedstawione oszacowania mają pożądane własności statystyczne, zastanawiam się, na ile mają pożądaną treść ekonomiczną. Dla przykładu: w Polsce firmy z kapitałem zagranicznym (generalnie znacznie bardziej umiędzynarodowione) to ok 10% podmiotów, 20% zatrudnienia, i średnio 80% wzrostu funduszu płac w kategoriach realnych. Bierze się to z tego, że podążając za kulturą organizacyjną z kraju-matki, firmy te mają systematyczne polityki budżetowania podwyżek, a w firmach z krajowym kapitałem fizycznym i wiedzy menedżerskiej tego rodzaju polityki są w sensie statystycznym rzadkie. W praktyce firmy z kapitałem zagranicznym oferują więc nie tylko wyższy poziom wynagrodzeń *ceteris paribus* (standardowy wynik w tej literaturze), ale też bardziej systematyczne podejście do podwyżek. Tyle, że nie jest to z powodu umiędzynarodowienia per se, czyli nie pozycja w globalnych łańcuchach wartości jest tu zmienną decydującą. Jak w badaniach porównawczych skontrolować o takie czynniki? Dlatego między innymi w mojej ocenie w przyszłości bardziej obiecująca może być literatura eksploatująca bardziej precyzyjnie zidentyfikowane, wyizolowane aspekty stosunków przemysłowych, w oparciu o dane o większej granularności (świetnym przykładem jest tu relatywnie świeże badanie Asker Christensen & Beata Javorcik).

Autorka przedstawiła szereg modeli statystycznych w rzetelnie przeprowadzonych estymacjach. Choć zastosowana metodologia najczęściej nie stwarza podstaw do wnioskowania o charakterze przyczynowo-skutkowym, Autorka proponuje miejscami strategie empiryczne, które mogą pomóc uogólnić pewne procesy, ale wątek ten pojawia się w niektórych publikacjach i bardzo skrótowo, więc trudno mi się w tej kwestii szeroko wypowiadać. Tymczasem narastają w tej literaturze badania w oparciu o quasi-naturalne eksperymenty (a to jakiś statek zablokuje jakiś kanał, a to zatrzymamy handel światowy na kilkanaście tygodni), co pozwala zidentyfikować związki autentycznie przyczynowo-skutkowe.

Ostatnia moja wątpliwość dotyczy pytań badawczych. Jest stwierdzeniem trywialnym, że nie każde pytanie jest pytaniem badawczym. Mam wrażenie, że w badaniach Autorki można popracować nad pełniejszą implementacją poperowskiej koncepcji pytania badawczego, czy też hipotezy. Generalnie pytania zaczynające się od „what” nie mają charakteru bardzo naukowego w tym sensie, że jest to

szerokie zarzucanie sieci, a nie jasno sprecyzowana hipoteza istotności/kierunku. Niewątpliwie poperowskie jest pytanie i smile curve, a mało naukowe jest pytanie „Do the trade in final goods and the trade in intermediate goods have different effects on labour market outcomes and, if so, what are these effects?”.

Pomimo powyższych uwag, zbiór badań mgr Sabiny Szymczak robi wrażenie pod każdym względem. Istotny jest obszar badań. Co jest szczególnie godne podkreślenia, wiele z tych badań wnosi nowy stan wiedzy naukowej w ujęciu światowym. Pomimo wątpliwości zawartych w powyższym omówieniu, bardzo pozytywnie oceniam pracę doktorskiej p. mgr Szymczak. Autorka podjęła ciekawą, ważną w literaturze i istotną z perspektywy polityki gospodarczej tematykę. Praca jest także szerokim i rzetelnym przeglądem stanu wiedzy naukowej w obszarze badań, a Autorka opublikowane sześć artykułów uzupełniła o systematyczny przegląd literatury, w sposób bardzo staranny i rzetelny.

Podtrzymuję zatem konkluzję, że praca doktorska mgr Sabiny Szymczak stanowi oryginalny i samodzielny projekt badawczy oraz, że wnosi wkład do debaty empirycznej na temat powiązań pomiędzy fragmentacją produkcji i rynkiem pracy. Mgr Szymczak zaprezentowała zrozumienie, warsztat oraz innowacyjne podejście do rozwiązywania stawianych problemów badawczych. Recenzowana rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, a więc spełnia wymogi stawiane dysertacjom doktorskim sformułowane w ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. W związku z powyższym wnioskuję o dopuszczenie rozprawy pani mgr Sabiny Szymczak do publicznej obrony.

Joanna Tyrowicz